

درس خارج فقه حضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

تاریخ: ۱۱ بهمن ۱۳۹۹

موضوع کلی: فصل فی ما یتوقف علی الغسل من الجنابة

مصادف با: ۱۶ جمادی الثانی ۱۴۴۲

موضوع جزئی: امور متوقف بر غسل جنابت - امر ثانی: طواف واجب

جلسه: ۶۵

سال تحصیلی: ۱۴۰۰-۱۳۹۹

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهیرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته

بحث در اموری است که بر غسل جنابت متوقف است. مورد اول، نماز بود و مورد دوم، طواف واجب است. عرض شد که به نظر مرحوم سید (ره)، دومین مورد از مواردی که متوقف بر غسل جنابت است، طواف واجب است، ولی طواف مستحب متوقف بر غسل نیست، لکن دخول در مسجد الحرام بر شخص جنب حرام است، پس ثمره در آن موردی ظاهر می شود که شخص سهواً داخل مسجد الحرام می شود و طواف می کند که در این صورت طوافی که انجام داده است، صحیح است. بلکه نماز طواف، مشروط به طهارت و انجام غسل است، هر چند که طوافی که انجام داده است، مستحب باشد.

همچنین، عرض شد که طواف، گاهی واجب است و گاهی مستحب است. در ادامه عرض شد که در رابطه با طواف واجب، روایاتی وارد شده اند که بر طهارت از حدث اکبر در هنگام طواف واجب دلالت دارند که به دو روایت صحیح علی بن جعفر و صحیحہ علاء بن رزین در جلسه گذشته اشاره شد. در رابطه با روایت علاء بن رزین عرض شد که درست است که پاسخ امام باقر (ع) یا امام صادق (ع) در روایت مذکور، به وضو اختصاص دارد، لکن، سؤالی که مطرح شده است در رابطه با انجام طواف بدون طهارت است و طهارت، اعم از وضو و غسل است بنابراین، سؤال سائل، قرینه بر این است که طهارت، در طواف واجب معتبر است؛ چه حدث، حدث اصغر باشد و چه حدث، حدث اکبر باشد، یعنی شخص اگر وضو نداشته باشد و بخواهد طواف واجب انجام بدهد باید وضو بگیرد و اگر جنب باشد و بخواهد طواف واجب انجام بدهد باید غسل کند. علت اینکه امام (ع) در پاسخ از سؤال سائل، متعرض وضو شده است و متعرض غسل نشده است به این خاطر است که غالباً اتفاق می افتد که شخص وضو ندارد و طواف می کند و خیلی کم اتفاق می افتد که شخص جنب باشد و مشغول طواف شود، پس چون فرد غالب، معمولاً مربوط به وضو است، امام (ع) متعرض وضو شده است چون اساساً دخول در مسجد الحرام با حالت جنابت حرام است و لذا خیلی کم اتفاق می افتد که شخص جنب داخل مسجد الحرام شود و مشغول طواف شود مگر این که دچار حالت نسیان و غفلت شده باشد یا او را با حالت جنابت مجبور به دخول در مسجد الحرام و طواف کرده باشند، در حالی که زیاد اتفاق می افتد که شخص وضو نداشته باشد و مشغول طواف شود.

روایت سوم: صحیحہ معاویة بن عمار: عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع)؛ قَالَ: «لَبَّاسٌ أَنْ يُفْضَى الْمَنَاسِكُ كُلُّهَا عَلَى غَيْرِ وَضُوءٍ إِلَّا الطَّوْفُ بِالْبَيْتِ وَالْوُضُوءُ أَفْضَلُ»^۱.

۱. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۱۳، کتاب الحج، ابواب الطواف، باب ۳۸، ص ۳۷۴، ح ۱.

از روایت مذکور، استفاده می‌شود که طواف بدون وضو باطل است و مسلم است که شخص جنب وضو ندارد و وظیفه‌اش این نیست که وضو بگیرد چون غسل جنابت، شخص را از وضو بی‌نیاز می‌کند، در نتیجه معلوم می‌شود که عدم جنابت نیز در هنگام طواف معتبر است. بنابراین اگر گفته شود که روایت مذکور، به حدث اصغر و لزوم وضو اختصاص دارد و حدث اکبر و لزوم غسل را شامل نمی‌شود، عرض می‌شود که حدث اکبر را نیز شامل می‌شود چون اگر شخص، جنب باشد، غسل او از وضو کفایت می‌کند و نیازی به وضو نیست.

روایت چهارم: صحیحه جمیل: عَنْ جَمِيلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع)؛ أَنَّهُ سُئِلَ أَيْنَسُكَ الْمَنَاسِكُ وَهُوَ عَلَى غَيْرِ وُضوءٍ؛ فَقَالَ: «نَعَمْ إِلَّا الطَّوَّافَ بِالْبَيْتِ فَإِنَّ فِيهِ صَلَاةً»^۱.

در روایت مذکور، از امام صادق (ع) در رابطه با اینکه آیا شخص، بدون وضو می‌تواند مناسک حج را به جا آورد، سؤال شده است، آن حضرت (ع) در پاسخ فرموده است که اشکالی ندارد مگر طواف که شخص باید آن را با وضو انجام بدهد چون طواف، نماز دارد و نماز را نمی‌توان بدون وضو و طهارت خواند. بنابراین، با توجه به اینکه نماز، جزء طواف است و طهارت در نماز طواف معتبر است، از باب اینکه حکم جزء به کل سرایت می‌کند، طهارت در خود طواف نیز معتبر است و شخص در هنگام طواف باید طهارت [از حدث اصغر و حدث اکبر] داشته باشد. پس این روایت نیز بر اعتبار وضو در طواف دلالت دارد و اعتبار وضو با اعتبار عدم جنابت ملازم است، یعنی وقتی وضو در طواف معتبر باشد، عدم جنابت نیز در طواف لازم است و شخص با حالت جنابت نمی‌تواند طواف کند چون اگر شخص جنب باشد، وظیفه او وضو نیست، بلکه وظیفه‌اش این است که غسل کند و غسل از وضو کفایت می‌کند.

روایت مذکور به دو طریق نقل شده است که یک طریق، ضعیف است و طریق دیگر که جمیل در آن هست، صحیح است. مطالبی که تا کنون عرض شد در رابطه با طواف واجب بود.

سؤال: آیا در طواف مستحب نیز عدم جنابت معتبر است یا معتبر نیست؟ مثلاً اگر شخصی از روی نسیان یا غفلت وارد مسجدالحرام شود یا اینکه برای دخول در مسجدالحرام اجیر شده باشد؛ به گونه‌ای که امکان بیرون رفتن را ندارد [؛ یعنی برای کاری اجیر شده است که بیرون رفتن از مسجدالحرام برای او ممکن نیست] و دخول از اول برای او ممنوع نبوده است، سؤال این است که اگر بخواهد طواف مستحبی انجام دهد، مشروط به عدم جنابت است یا مشروط نیست؟

پاسخ: مشهور معتقدند که طهارت از حدث اکبر (جنابت) در طواف مستحبی لازم نیست، یعنی اگر کسی جنب باشد و بخواهد طواف مستحبی انجام بدهد، جنابت او ضرری به طواف وارد نمی‌کند.

مشهور برای کلام خود به اصل عدم اشتراط طهارت تمسک کرده‌اند و گفته‌اند که در فرض مذکور که شخص با حالت جنابت می‌خواهد طواف مستحبی انجام بدهد، شک می‌کند که آیا در طواف مستحبی، طهارت شرط است یا شرط نیست که با تمسک به اصل عدم اشتراط، به عدم اشتراط طهارت برای طواف مستحبی حکم می‌کند.

مرحوم آیت الله خویی (ره) به اصل عدم اشتراط طهارت که از جانب مشهور اقامه شده است، اشکال کرده است و فرموده است که براءت در امور مستحبیه جاری نمی‌شود و براءت فقط در احکام الزامیه جاری می‌شود چون رفعی که از حدیث رفع استفاده می‌شود

۱. همان، ص ۳۷۶، ح ۶.

در مقابل وضع است، یعنی رفع در موردی ممکن است که امکان وضع باشد و وضع، تحفظ و احتیاط را ایجاب می‌کند و در مستحبات، تحفظ و احتیاط لازم نیست چون وضعی در کار نیست تا با برائت برداشته شود، لذا از اصل عدم اشتراط نمی‌توان نتیجه گرفت که در طواف مستحبی، طهارت شرط نیست. علاوه بر این، تمسک به اصل عملی برائت، با وجود دلیل اجتهادی صحیح نیست و در رابطه با بحث مورد نظر، دلیل اجتهادی وجود دارد زیرا اطلاق روایت صحیحہ علی بن جعفر (روایت اول که در جلسه گذشته ذکر شد) [عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ أَبِي الْحَسَنِ (ع)؛ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ طَافَ بِالْبَيْتِ وَهُوَ جُنُبٌ فَذَكَرَ وَهُوَ فِي الطَّوَافِ، قَالَ: «يَقْطَعُ الطَّوَافَ وَلَا يَعْتَدُ بِشَيْءٍ مِمَّا طَافَ...»]^۱ بر اعتبار عدم جنابت در طواف دلالت دارد و طواف اعم از طواف واجب و طواف مستحب است و قرینه‌ای بر اختصاص شرط عدم جنابت به طواف واجب وجود ندارد، پس در طواف مستحب نیز عدم جنابت شرط است و با وجود این روایت، نوبت به دلیل فقاهتی و اصل عملی برائت نمی‌رسد.^۲

ادامه بحث؛ مبنی بر اینکه آیا دلیلی بر عدم اشتراط طهارت در طواف مستحبی وجود دارد یا دلیلی وجود ندارد، ان شاء الله، در جلسه آینده بیان خواهد شد.

«الحمد لله رب العالمين»

۱. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۱۳، کتاب الحج، ابواب الطواف، باب ۳۸، ص ۳۷۵، ح ۴.

۲. سید ابوالقاسم، موسوی خویی، موسوعة الإمام الخوئی، ج ۶، ص ۲۸۷.